

Dušan Todorović
Milena Vujičić
Maja Ignjatović
Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet

UDK 159.942.2-055.52
316.356.2:615.851-057.875

DIMENZIJE PARTNERSKE AFEKTIVNE VEZANOSTI, KVALITET INTERAKCIJA U PRIMARNOJ PORODICI I POTREBA ZA PSIHOLOŠKIM SAVETOVANJEM KOD STUDENATA RAZLIČITIH FAKULTETA¹

Sažetak: Problem istraživanja predstavlja ispitivanje povezanosti između dimenzija partnerske afektivne vezanosti studenata i prihvatanja/odbacivanja od roditelja, s jedne, i potreba za psihološkim savetovanjem, sa druge strane. Ispitana je i mogućnost da se na osnovu skupa prediktora (anksioznost/izbegavanje u partnerskim vezama, zadovoljstvo primarnom porodicom, prihvatanje/ odbacivanje od roditelja i uzrast ispitanika) predvidi značajan procenat varijabilnosti potrebe za psihološkim savetovanjem kod studenata.

U istraživanju je korišćena modifikacija Brenanovog Upitnika za procenjivanje partnerske afektivne vezanosti – PAV (Kamenov i Jelić, 2003), Skala kvaliteta porodičnih interakcija – KOBİ (Vulić-Prtorić, 2004) koja meri interakcije deteta i roditelja na dve dimenzije, u literaturi najčešće opisane kao prihvatanje (emocionalna toplina, intimnost) i odbacivanje (kontrola, emocionalno zanemarivanje, kažnjavanje), a za ispitivanje izraženosti potrebe za savetovanjem i razgovorom sa psihologom formiran je upitnik za potrebe ovog istraživanja, u okviru kojeg su pridružena i pitanja vezana za prikupljanje sociodemografskih varijabli. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 416 studenata šest različitih fakulteta Univerziteta u Nišu, različitih godina studija.

Nalazi sprovedenog istraživanja pokazali su da su opšte zadovoljstvo primarnom porodicom, doživljaj prihvatanja od majke i oca u negativnoj korelaciji sa potrebom studenata za psihološkim savetovanjem, te da na neki način kvalitetne interakcije koje nosimo iz primarne porodice mogu biti neka vrsta zaštitnog, higijenskog faktora za pojavu problema kada se nađemo u napornim i stresnim periodima našeg života kakav je upravo period studiranja.

Nađena je negativna korelacija opšteg zadovoljstva porodicom, prihvatanja od majke i anksioznosti u partnerskoj vezi, s jedne, i postojanja konkretne spremnosti da se osoba obrati stručnjaku za psihološko savetovanje, s druge strane. Pretpostavka je da izostanak doživljaja prihvaćenosti od majke, nezadovoljstvo primarnom porodicom i distanciranost od afektivnog partnera bude spremnost osobe da se o svojim problemima konsultuje i savetuje sa stručnjacima u okviru psiholoških savetovališta, imajući u vidu da ne uspeva da nađe u svojoj blizini značajnu, pouzdanu i afektivno receptivnu figuru sa kojom bi o problemu diskutovala.

¹ Rad je urađen u okviru projekta 179002: *Indikatori i modeli usklađivanja porodičnih i poslovnih uloga*, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Implikacije našeg i navedenih sličnih istraživanja tiču se značaja prikazanih nalaza za unapređenje kliničke prakse, s obzirom na to da naglašavaju potencijalni značaj sigurne ili nesigurne afektivne vezanosti (porodične, partnerske) za pojavu i razvoj potrebe za psihološkim savetovanjem i potencijalnom psihoterapijskom podrškom.

Ključne reči: partnerska afektivna vezanost, psihološko savetovanje, studenti

Teorijski okvir

Afektivna vezanost

Teorija afektivnog vezivanja je teorija o poreklu i prirodi čovekove osećajnosti. Pojam afektivne vezanosti ili *attachment* je u nauku uveo Džon Bolbi, engleski psihoanalitičar (Bowlby, 1978). Afektivna vezanost obeležava specifičan, neravnopravan odnos koji se u najranijem detinjstvu formira između majke i deteta i traje kroz čitav život. Bolbi nije prvi definisao i zapazio odnos između majke i deteta. Deset godina pre njega, psihoanaliza kao uslov normalnog dečjeg razvoja postavlja kontinuiran i blizak odnos deteta sa majkom. Odnos deteta sa majkom zasniva se na činjenici da majka osigurava zadovoljenje detetovih primarnih potreba. Ovaj odnos definisali su kao odnos emocionalne zavisnosti (Stefanović-Stanojević, 2008). Bolbi (Bowlby, 1988) preispituje prirodu ovog odnosa i definiše ga kao afektivnu vezanost. Smatrao je, na osnovu svojih istraživanja, da odsustvo iskustva sa stabilnom figurom (odrastanje bez majke) utiče na uspostavljanje tj. neuspostavljanje stabilnih odnosa. Ovo predstavlja Bolbijevu ideju o ireverzibilnosti negativnih uticaja ranih separacija majke i deteta. Prema njegovom mišljenju, deca koja u ranom detinjstvu bivaju dugo odvojena od majki formiraju psihopatski sklop.

Prema teoretičarima afektivne vezanosti prevođenje relacijskog u individualno svojstvo je proces (Hazan & Shaver, 1987; Stefanović-Stanojević, 2004; Stefanović-Stanojević, 2006; Bartolomew, 1991). U prvim mesecima života, dete na osnovu svakodnevnih, ponavljanih iskustava sa majkom, postepeno gradi unutrašnju predstavu o sebi i o njoj. U ranoj interakciji majka–dete dolazi do razmene brojnih signala, a na temelju načina na koji majka reaguje na signale deteta dete formira sliku o sebi i sliku o svetu ili unutrašnje radne modele sebe i drugih (Stefanović-Stanojević, 2008). Unutrašnji radni modeli vezanosti sadrže lična uverenja, očekivanja, stavove i emocije prema sebi i drugima. Zapravo, dete internalizuje iskustva dobijena u interakciji sa majkom i gradi sliku o sebi kao biću manje ili više vrednom majčine pažnje i sliku o majci kao osobi koja je tu ili nije kada mu je potrebna. Model sebe predstavlja skup očekivanja i verovanja deteta o samom sebi, do kojih dolazi na osnovu kvaliteta odnosa roditelja prema njemu. Model drugih predstavlja skup očekivanja i verovanja deteta u odnosu na druge, takođe zasnovanom na opaženom ponašanju roditelja prema njemu (Stefanović-Stanojević, 2004). U zavisnosti od kvaliteta modela Meri Ejnsvort (Ainsworth et al., 1978) razlikuje tri tipa afektivne vezanosti kod dece: sigurnu, nesigurno/odbacujuću i nesigurno/ambivalentnu. Naknadna istraživanja (Main & Solomon, 1986) otkrivaju i četvrti tip, nesigurno dezorganizovan, a koji može biti rezultat zastrašujućeg ponašanja majke.

Konkretno, sigurna deca formiraju model sebe kao bića vrednih ljubavi i pažnje i model drugih kao pouzdanih osoba u koje se može imati poverenje. Odbacujuće afektivno vezana deca, štiteći se od daljih razočaranja, dižu oklop između sebe i drugih stvarajući odbrambeno pozitivnu sliku o sebi, a sliku o drugima kao osobama koje im nisu naklonjene. Ambivalentno afektivno vezana deca u skladu sa emocionalnim ulaganjem u druge imaju pozitivan model drugih, dok je slika o sebi negativna. Opisane karakteristike dece posledica su ponavljanih iskustava sa majkama koje su ili neosetljive na njihove signale u slučaju formiranja odbacujućeg obrasca vezanosti ili nedosledne u svojim odgovorima u slučaju formiranja ambivalentnog obrasca afektivne vezanosti. Naime, u slučaju ambivalentne vezanosti majke su nametljive kada beba ne traži podršku, a nedostupne u situacijama kada su detetu potrebne (Ainsworth et al., 1978).

Faktorskom analizom Bartolomju (Bartholomew & Horowitz, 1991) je identifikovala dimenzije koje su u osnovi modela: dimenzija odbacivanja drugih i dimenzija anksioznosti (model sebe). Obrasci afektivne vezanosti, prema Bartolomju, su sledeći: izbegavajući obrazac afektivne vezanosti, sigurni obrazac afektivne vezanosti, preokupirani obrazac afektivne vezanosti i bojažljivi obrazac afektivne vezanosti.

Formiranje partnerskih odnosa

Unutrašnji radni modeli stečeni u detinjstvu deo su naše emocionalnosti i uglavnom perzistiraju tokom vremena utičući na formiranje naših osobina i na sva naša ponašanja. Kao individualna karakteristika oni utiču na interpretaciju kasnijih iskustava tako da ona bivaju asimilirana, tj. kognitivnom obradom prilagođena i shvaćena u skladu sa postojećim modelom (Stefanović-Stanojević, 2012).

Već je osnivač teorije afektivnog vezivanja, Džon Bolbi, pretpostavio da rano formirani modeli vezanosti predstavljaju trajni kapital osobe, da su stabilni i otporni na promene i perzistiraju kroz čitav životni vek utičući na oblikovanje svih naših odraslih relacija (Stefanović-Stanojević, 2002). On smatra da su afektivne veze prisutne u celom ljudskom veku, a romantični partneri su figure na koje se u odrasloj dobi prenosi rani obrazac afektivne vezanosti (Bowlby, 1988).

Bliske partnerske ili ljubavne veze su forma u kojoj većina ljudi provodi život. Raznovrsnost i brojnost modaliteta u kojima parovi funkcionišu nije lako ni predvideti, ni objasniti (Stefanović-Stanojević, 2006). Pristalice teorije afektivnog vezivanja (Hazan & Shaver, 1987) zastupaju uverenje da su partnerske veze zapravo zasnovane na unutrašnjim radnim modelima stečenim u detinjstvu. Odrasli se, takođe, osećaju bezbednije i sigurnije kada im je partner u blizini, dostupan i pun razumevanja. Pod takvim okolnostima partner može da služi kao sigurna baza iz koje se istražuje okolina ili učestvuje u kreativnim projektima. Vrste individualnih razlika primećenih u odnosima dete–majka slične su individualnim razlikama identifikovanim u partnerskim odnosima. Čak, Hazan i Šejver uspevaju da svedu osnovne obrasce afektivne vezanosti Meri Ejnsvort na ljubavne stilove koje su teoretičari ljubavnih veza Li (Lee, 1973; 1988) i Sternberg (Sternberg, 1986) identifikovali među odraslima.

Dakle, Hazan i Šejver započinju svoj rad na partnerskoj vezanosti usvojivši najpre Ejnsvortinu shemu kao okvir organizovanja individualnih razlika u načinu mišljenja, osećanja i ponašanja u partnerskim vezama i u okviru nje utvrđujući tri kvalitativno različite vrste partnerske afektivne vezanosti: sigurna, nesigurno ambivalentna i nesigurno odbacujuća (Hazan & Shaver, 1987). Individualne razlike u ponašanju afektivnog vezivanja odraslih su posledice očekivanja i verovanja koje su ljudi stvorili o sebi samima i sopstvenim bliskim vezama na osnovu svojih afektivnih veza u prošlosti. Ovi radni modeli su relativno stabilni i kao takvi mogu biti odrazi ranih nežnih, ali i manje nežnih, pa i odbacujućih iskustava. Za radne modele se veruje da su vrlo otporni na promenu i da će verovatnije asimilovati novu informaciju čak i po cenu da je izokrenu, nego da se akomodiraju u odnosu na informaciju koja se ne slaže sa njihovim konceptom. Time teorija afektivnog vezivanja objašnjava kontinuitet načina na koji ljudi stupaju u vezu sa drugima. Partnerska ljubav podrazumeva uzajamno dejstvo privrženosti, brižnosti i seksa. Iako je partnerska ljubav delimično fenomen vezanosti, ona uključuje i ostala dva sistema ponašanja: brižnost i seks. Oni su praktično isprepleteni, ali teorijski odvojivi. U ranom detinjstvu ponašanje vezanosti je optimalno samo ako je roditelj na raspolaganju da obezbedi zaštitu i podršku. Tipično je dakle, da roditelj obezbeđuje zaštitu i negu deteta. U odnosima odraslih, međutim, ove uloge (vezanost i brižnost) je mnogo teže razdvojiti. Ipak, obično se jedan partner doživljava kao bespomoćniji, nesigurniji, ugroženiji, a drugi kao sigurniji, zaštitnički raspoloženiji, spremniji za empatiju. Naravno, u dugotrajnim odnosima uloge privrženosti i brižnosti često se smenjuju.

Na osnovu pobrojanih argumenata krenula je teorijska, ali i empirijska ekspanzija u ovoj oblasti. U pokušaju da integriše i organizuje plodonosni i raznoliki empirijski rad u oblasti afektivnog vezivanja odraslih, Kim Bartolomju je formulisala tzv. četirikategorijalan model vezanosti (Stefanović-Stanojević, 2006). Model je izveden iz Bolbijeve teorijske pretpostavke o tome da postoje dva tipa unutrašnjih radnih modela vezanosti – model sebe i model drugog. U osnovi ovog modela su dimenzije identifikovane faktorskom analizom, dimenzija odbacivanja i dimenzija anksioznosti. Ukrštanjem ovih dimenzija sa unutrašnjim radnim modelima dobijaju se četiri glavna stila vezanosti: sigurni, preokupirani, povlačeći i bojažljivi stil vezanosti. Svaki od navedenih stilova vezanosti karakteriše različiti pristup bliskim odnosima, kao i različite strategije emocionalne regulacije i interpersonalnog ponašanja (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Sigurni obrazac partnerske vezanosti određuje pozitivan model sebe i pozitivan model drugih (niska anksioznost i nisko izbegavanje). U skladu sa tim osobe sa ovim stilom vezanosti karakteriše i internalizovani osećaj sopstvene vrednosti i prijatnost zbog ostvarivanja bliskosti u partnerskim odnosima, kao i sposobnost da uživaju i u ličnoj autonomiji i u zadovoljavajućim odnosima sa drugima. Dobra slika i o sebi i o drugima daje šansu osobama ovog tipa da grade autentične, otvorene partnerske odnose.

Izbegavajući obrazac partnerske vezanosti karakteriše negativan model drugih i odbrambeno pozitivan model sebe ili niska anksioznost i visoko izbegavanje. Podsetimo se, ovo su osobe koje su u detinjstvu odlučile da ne treba očekivati od

drugih jer će nas dosledno izdavati. U odraslom dobu oni uglavnom ne menjaju ova-ko formulisana očekivanja, i dalje negujući pozitivnu sliku o sebi i negativnu sliku o drugima. Zbog negativnih očekivanja koja imaju u odnosu na druge, osobe ovog tipa afektivne vezanosti izbegavaju bliskost sa ljudima, ali održavaju osećaj sopstvene vrednosti odbrambeno negirajući vrednost bliskih odnosa i naglašavajući značaj nezavisnosti. Ulažu u materijalne stvari jer ih one neće izdati. Najčešće su njihove partnerske veze površne i kratkotrajne.

Preokupirani obrazac partnerske vezanosti je određen negativnim modelom sebe i pozitivnim modelom drugih ili visokom anksioznošću i niskim izbegavanjem. Osobe ovog tipa polaze sa pozicije sopstvene manje vrednosti. U partnersku vezu se investiraju preterano, očekujući da će kvaliteti partnera (pozitivan model drugih), a na osnovu intenzivne vezanosti, nadoknaditi njihove lične manjkavosti. Njihove partnerske veze sklone su simbiozi, dramatične su i često upakovane u romantičnu priču o pravoj ljubavi koja ne zna za granice.

Plašljivi obrazac partnerske vezanosti definisan je negativnim modelom sebe i negativnim modelom drugih ili visokom anksioznošću i visokim izbegavanjem. Osobe sa bojažljivim stilom vezanosti visoko su zavisne od drugih, jer kroz odnos sa drugima traže potvrdu sopstvene vrednosti. Istovremeno imaju negativna očekivanja od drugih, te su sklone izbegavanju bliskosti, da bi izbegle bol zbog potencijalnog gubitka i odbacivanja. Posledično njihove partnerske veze su retke ili haotične.

Kada je reč o mogućnostima istraživanja, u ispitivanju individualnih razlika preporučuje se dimenzionalni pristup tj. određenje skora pojedinca na dimenzijama anksioznosti i izbegavanje i na osnovu rezultata njegovo mesto u dvodimenzionalnom prostoru. Naime, problem sa kategorijalnim modelom je u tome što svaka kategorizacija predstavlja uprošćavanje realnosti i karakteriše je nepreciznost u merenju. Niko ne pripada u potpunosti samo jednom stilu vezivanja, a osobe koje spadaju u isti stil mogu međusobno veoma da se razlikuju (Fraley & Spieker, 2003).

Kvalitet interakcija u primarnoj porodici

Zdrava, funkcionalna porodica je ona čiji članovi ne ispoljavaju neki psihopatoški poremećaj, akutni ili hronični. U osnovi ovakve porodice je poštovanje, osećanje sigurnosti, naklonosti, odanosti, pripadnosti, kao i zdrava komunikacija među članovima. S druge strane, disfunkcionalne porodice karakteriše izloženost brojnim problemima socijalne, emocionalne ili materijalne prirode (Ekerman, 1966). Porodica je primarni agens socijalizacije i iskustva stečena u porodici od ranog detinjstva utiču na formiranje ličnosti. Prijateljski odnos između roditelja, ali i između roditelja i njihove dece, međusobno poverenje i ljubav pogodno su tlo za formiranje stabilnih ličnosti, budućih odraslih sa pozitivnim osobinama (Janjić i Todorović, 2013). Funkcionisanje porodičnog sistema zavisi od sposobnosti tog sistema za komuniciranje na adekvatan način, prenošenje i razmenu informacija, usklađivanje ponašanja, razvijanje i negovanje poverenja, rešavanje problema i konflikata (Kieren and Dogerty-Poirier, 1992).

U istraživanjima porodičnih odnosa u Srbiji uglavnom se ističe izražena emocionalnost i bliskost u relacijama među članovima porodice, uz visoku vrednost po-

rodičnih odnosa koji su viđeni kao sigurna baza u nošenju sa traumama i stresom koje je većina porodica u Srbiji imala (Gačić i sar., 2004; Gajić-Draganić i Stamenković-Rudić, 2004; Zotović i sar., 2008).

PART teorija (Rohner, 1986) je teorija socijalizacije i razvoja osobe, zasnovana na empirijskim dokazima, koja nastoji da utvrdi uzroke, posledice ili korelate interpersonalnog – posebno roditeljskog – prihvatanja i odbijanja. Osnovni postulat PART teorije je da psihološko prilagođavanje i funkcionisanje dece, kasnije mladih, jeste direktna posledica doživljenih iskustava roditeljskog (majčinog i očevog) prihvatanja-odbacivanja. Zajedno, roditeljsko prihvatanje i odbacivanje, grade dimenziju roditeljstva koja se definiše kao emocionalna toplina. Ovo je dimenzija ili kontinuum na kojem se svi ljudi mogu razvrstati s obzirom na to da su svi tokom detinjstva iskusili manje ili više ljubavi pružene od roditelja ili osoba koje su se o njima starale. Ova dimenzija je povezana sa kvalitetom afektivnih veza između roditelja i dece, kao i sa fizičkim, verbalnim i simboličkim ponašanjima koje roditelji ispoljavaju kako bi izrazili svoja osećanja. Jedna strana kontinuuma označena kao roditeljsko prihvatanje, odnosi se na toplinu, pažnju, brižnost, ugađanje, negovanje, podršku ili, prosto rečeno, ljubav koju deca mogu da iskuse kroz interakciju sa svojim roditeljima ili onim osobama koje brinu o njima. Druga strana kontinuuma je označena kao roditeljsko odbacivanje i odnosi se na odsustvo ili značajno izbegavanje ispoljavanja pozitivnih emocija, a često podrazumeva i prisustvo različitih fizički i psihološki štetnih ponašanja i afekata (Khaleque & Rohner, 2002). Jedna od subteorija ličnosti u okviru PART teorije pretpostavlja da će odrasla osoba pamtili prihvatanje, odnosno, odbacivanje od roditelja, doživljeno tokom detinjstva, te da će na sebi svojstven način ono biti povezano sa kasnijim psihološkim prilagođavanjem te osobe. Takođe, pretpostavlja se da će percepcija prihvatanja od intimnog partnera ili druge značajne figure za koju se afektivno veže biti povezana sa istom formom psihološkog prilagođavanja koje je osoba doživela u detinjstvu u odnosu na prihvatanje roditelja (Rohner, 2004). Ne samo da odbacivanje od roditelja u periodu detinjstva može imati drastične efekte kao što su porast hostilnosti, izražena emocionalna nestabilnost, sniženo samopoštovanje i druge negativne emocije, već i odbacivanje od figure za koju smo afektivno vezani u bilo kojem periodu života može imati slične efekte.

Specifičnosti perioda studiranja i potencijalni značaj psihološkog savetovanja u tom kontekstu

Period studiranja je vreme aktualizacije kapaciteta pojedinca u skoro svim aspektima života. Arnet (Arnett, 2000) za određenje ovog perioda koristi termin „nastajanja zrelosti“ jer mladi ljudi pokazuju tendenciju da sebe nekada sagledavaju kao adolescente, a nekada kao odrasle osobe, što je posledica procesa utvrđivanja sopstvenog identiteta. Obeležja ovog perioda života čine ga kritičnim. Kao i svi mladi ljudi, studenti se suočavaju sa psihološkim i psihosocijalnim promenama povezanim sa razvojnim periodom kroz koji prolaze, na koje se nadovezuju teškoće i novi adaptivni zahtevi na studijama, tokom profesionalnog osposobljavanja (Al-Qaisy, 2011).

Stoga, studentski život može biti veoma stresan za mladu osobu. Neki od identifikovanih stresora su previše zadataka i obaveza, konkurencija, neuspesi, nedostatak novca (Fairbrother & Warn, 2003).

Izloženost stresu sa sobom nosi izvesne posledice. Većina studenata uspeva da se adaptira na nove životne okolnosti i da se na adekvatne načine suoči sa stresnim situacijama. Ipak, nezanimljiv je broj onih mladih ljudi kojima je pomoć neophodna. Istraživanje koje su sproveli Fur i saradnici (Furr et al., 2001) na uzorku od 1.455 studenata ukazuje da studenti kod kojih se jave depresivni simptomi u periodu nakon dolaska na fakultet, najčešće kao razlog svog depresivnog raspoloženja navode probleme sa akademskim postignućem, usamljenost, materijalne probleme i probleme u emotivnim vezama.

U razmatranju stresa kod mladih ljudi neizostavno je uzeti u obzir i širu socijalnu sredinu. Život mladih određen je političkim, ekonomskim i kulturnim okolnostima društva kome pripadaju. Perspektiva, mogućnosti, podrška, stimulacija predstavljaju faktore razvoja i napretka mladih. Period značajnih društvenih promena kroz koje naše društvo prolazi, donosi sa sobom velike i brze promene sistema vrednosti, pri čemu je stari sistem vrednosti odbačen dok novi sistem još uvek nije ustanovljen (Dimitrijević i Randelović, 2012). Društvena kriza dovodi do ograničenja i osujećenja, neizvesnosti i nesigurnosti, što naročito pogađa mlade. Ovakve okolnosti čine ih vulnerabilnijim na uticaje stresora povezanih sa studentskim životom.

Rezultati poređenja prošlih i sadašnjih generacija studenata ukazuju da su sadašnje generacije pod većim stresom (Yildirim, 2006). Istraživanja, takođe, pokazuju povišenu stopu psiholoških oboljenja, naročito depresije i anksioznosti, među studentima širom sveta (Adewuya et al., 2006; Nerdrum et al., 2006; Ovuga et al., 2006).

Povišenje stope psiholoških problema i njihove posledice upućuju na neophodnost postojanja studentskih službi za pružanje psihološke pomoći. Razmatranje uloge savetovaništva za studente i potraga za najboljim modelom savetovanja započeta je još tridesetih i četrdesetih godina prošlog veka. Od tada do danas došlo je do brojnih izmena u organizaciji i načinu pružanja psihološke pomoći studentima, kao i u potrebama i problemima studenata. Savetovaništva za studente su najpre bila namenjena pretežno pomoći studentima u profesionalnoj orijentaciji, odnosno usklađivanju sposobnosti i profesionalnih interesovanja. Međutim, psiholozi savetnici su ubrzo bili u obavezi da svoj fokus prošire i izvan profesionalne orijentacije. Raste broj klijenata koji se suočava sa problemima u međuljudskim odnosima, te raste potreba za individualnim savetovanjem (Hodges, 2001).

Ispitivanje strukture grupe studenata koja koristi „usluge“ savetovaništva s obzirom na pol i godine studija pokazala su da se devojke u većoj meri obraćaju za pomoć od mladića kao i da su češći korisnici savetovaništva bruoši i studenti završnih godina (Benton et al., 2003; Dogan, 2012).

Dobijanje pomoći može imati pozitivan uticaj na akademski uspeh, subjektivno blagostanje i ostanak na fakultetu. Istraživanje koje je sproveo studentsko savetovaništvo Univerziteta u Ajdahu (University of Idaho Student Counseling Center, 2000; prema Kitzrow, 2003) pokazuje da je 77% studenata, korisnika savetovaništva,

izveštavalo da savetovanje doprinosi ostanku na studijama i da bi njihov učinak na fakultetu bio niži bez savetovanja. Takođe, 90% ispitanika izjavilo je da im je savetovanje pomoglo u ostvarenju ciljeva na Univerzitetu, kao i u redukciji stresa koji je uticao na njihov rad. Turner i Beri (Turner & Berry, 2000) na osnovu svog šestogodišnjeg istraživanja izveštavaju da 43,8% klijenata navodi da im je savetovanje pomoglo u donošenju odluke o nastavljanju studija.

Rezultati svih navedenih istraživanja ukazuju na pozitivne efekte savetovanja i na značaj univerzitetskih savetovališta za studentsku populaciju. Rana detekcija i rad na problemu koji ima mlada osoba ne samo da je od značaja za njen akademski učinak, nego se značaj ogleda i u sprečavanju mogućnosti da problem postane ozbiljniji i širih razmera. Rad na otvaranju i razvoju psiholoških savetovališta za studente mogao bi se okarakterisati kao rad za dobrobit mladih ljudi.

Metodološki pristup problemu

Problem istraživanja predstavlja ispitivanje povezanosti između dimenzija partnerske afektivne vezanosti studenata i prihvatanja/odbacivanja od roditelja, s jedne, i potreba za psihološkim savetovanjem, sa druge strane. Pored toga, ispitana je i mogućnost da se na osnovu skupa prediktora (koje čine anksioznost/izbegavanje u partnerskim vezama, zadovoljstvo primarnom porodicom, prihvatanje/odbacivanje od roditelja i starost ispitanika) predvidi značajan procenat varijabilnosti potrebe za psihološkim savetovanjem kod studenata.

Hipoteze istraživanja

Opšta hipoteza

Očekuje se da postoji statistički značajna povezanost između dimenzija partnerske afektivne vezanosti studenata i prihvatanja/odbacivanja od roditelja, s jedne, i potreba za psihološkim savetovanjem, sa druge strane.

Specifične hipoteze:

H1. Očekuje se da postoji statistički značajna povezanost između zadovoljstva primarnom porodicom i potrebe za psihološkim savetovanjem kod studenata;

H2. Očekuje se da postoji statistički značajna povezanost između prihvatanja/odbacivanja od majke i oca i potrebe za psihološkim savetovanjem kod studenata;

H3. Očekuje se da postoji statistički značajna povezanost između izraženosti anksioznosti i izbegavanja u partnerskim afektivnim vezama i potrebe za psihološkim savetovanjem kod studenata;

H4. Očekuje se da postoji statistički značajna povezanost između zadovoljstva primarnom porodicom i konkretne spremnosti studenata da o svojim problemima razgovaraju sa psihologom ili psihijatrom;

H5. Očekuje se da postoji statistički značajna povezanost između prihvatanja/odbacivanja od strane majke i oca i konkretne spremnosti studenata da o svojim problemima razgovaraju sa psihologom ili psihijatrom;

H6. Očekuje se da postoji statistički značajna povezanost između izraženosti anksioznosti i izbegavanja u partnerskim afektivnim vezama i konkretne spremnosti studenata da o svojim problemima razgovaraju sa psihologom ili psihijatrom;

H7. Očekuje se da se na osnovu skupa prediktora (koje čine zadovoljstvo porodicom, prihvatanje/odbacivanje od roditelja, anksioznost/izbegavanje u partnerskim vezama i starost ispitanika) može statistički u znatnoj meri predvideti značajan procenat varijabilnosti potrebe za psihološkim savetovanjem kod studenata kao kriterijuma.

Varijable istraživanja

Nezavisne varijable:

Partnerska afektivna vezanost, operacionalizovana je modifikacijom Brenanovog Upitnika za procenjivanje partnerske afektivne vezanosti (Kamenov i Jelić, 2003). Upitnikom se ispituju dve osnovne dimenzije unutrašnjih radnih modela: dimenzija izbegavanja i dimenzija anksioznosti.

Kvalitet porodičnih interakcija (prihvatanje od majke, prihvatanje od oca, odbacivanje od majke, odbacivanje od oca i ukupno zadovoljstvo porodicom) je varijabla koja je operacionalizovana Skalom kvaliteta obiteljskih interakcija – KOB (Vulić-Prtorić, 2004).

Zavisna varijabla:

Potreba za psihološkim savetovanjem i razgovorom sa psihologom ili psihijatrom operacionalizovana je pitanjima na petostepenoj skali Likertovog tipa na kojoj student izražava stepen u kojem procenjuje da mu/joj je potrebno psihološko savetovanje i u kojoj meri postoji potreba za razgovorom sa psihologom ili psihijatrom.

Kontrolne varijable:

Pol, godine starosti, godina studija, fakultet koji studenti pohađaju (profesionalna orijentacija).

Instrumenti istraživanja

U istraživanju je korišćena modifikacija Brenanovog Upitnika za procenjivanje partnerske afektivne vezanosti – PAV (Kamenov i Jelić, 2003). Reč je o upitniku koji sadrži 18 stavki, skorovanih sedmostepenom Likertovom skalom. Upitnik operacionalizuje dve dimenzije – izbegavanje i anksioznost. Dimenzija izbegavanje ili sposobnost, odnosno nesposobnost za uspostavljanje bliskosti je bipolarna dimenzija i upoređuje aspekte sigurnih i izbegavajućih opisa. To je dimenzija koja na jednom polu ima prihvatanje, a na drugom odbacivanje bliskosti i koja reprezentuje unutrašnji radni model drugih. Dimenzija anksioznosti reprezentuje unutrašnji radni model sebe i bavi se centralnim temama koje su mogući povod za razvijanje anksioznosti, kao što su briga oko uzvraćenosti ljubavi, briga zbog mogućeg ostavljanja i potreba za prevelikom bliskošću. Reč je o dimenziji koja na jednom polu ima nisku, a na drugom visoku anksioznost. Pouzdanost celog upitnika za procenjivanje partnerske afektivne vezanosti (PAV) je $\alpha=0.758$, pouzdanost subskale izbegavanje je $\alpha=0.762$, a pouzdanost subskale anksioznost je $\alpha=0.753$.

Skala kvaliteta porodičnih interakcija – KOBİ meri interakcije deteta i roditelja na dve dimenzije, u literaturi najčešće opisane kao prihvatanje (emocionalna toplina, intimnost) i odbacivanje (kontrola, emocionalno zanemarivanje, kažnjavanje). Ove dve dimenzije su konceptualizovane u skladu sa teorijom roditeljskog prihvatanja i odbacivanja Ronalda Rohnera (Rohner, 1984; Rohner, 1999; prema Vulić-Prtorić, 2004). Skala KOBİ se sastoji od 55 tvrdnji: 22 koje opisuju odnos deteta sa majkom, 22 opisuju odnos deteta sa ocem i 11 tvrdnji koje se odnose na opštu atmosferu u porodici. Skala se sastoji od 5 subskala: zadovoljstvo vlastitom porodicom, prihvatanje od majke, prihvatanje od oca, odbacivanje od majke, odbacivanje od oca. Teorijski raspon rezultata na pojedinim subskalama je: prihvatanje otac/majka od 10 do 50 i odbacivanje majka/otac od 12 do 60. Veći rezultat na pojedinoj skali znači veću percepciju neke od navedenih karakteristika porodične interakcije (prihvatanje i odbacivanje). U našem istraživanju proverili smo i kakva je pouzdanost Skale kvaliteta porodičnih odnosa (KOBİ) (Cronbach $\alpha=0.618$). Utvrđene su i pouzdanosti subskala kvaliteta porodičnih odnosa (KOBİ): (Zadovoljstvo porodicom, $\alpha=0.897$; Prihvatanje – majka, $\alpha=0.878$; Odbacivanje – majka, $\alpha=0.873$; Prihvatanje – otac, $\alpha=0.900$; Odbacivanje – otac, $\alpha=0.896$). Zaključujemo da subskale na ovom testu poseduju visoku pouzdanost na zadatom uzorku.

Za ispitivanje izraženosti potrebe za savetovanjem i razgovorom sa psihologom ili psihijatrom kao i za ispitivanje konkretne spremnosti da se student obrati za psihološku pomoć, formiran je upitnik za potrebe ovog istraživanja u okviru kojeg su pridružena i pitanja vezana za prikupljanje sociodemografskih varijabli ispitanika (pol, godine starosti, godina studija, fakultet koji studiraju).

Uzorak

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 416 studenata šest različitih fakulteta Univerziteta u Nišu, različitih godina studija. Ispitanici su ujednačeni po polu, a starost ispitanika se kreće u rasponu od 18 do 29 godina.

Tabela 1. Struktura ispitanika po polu

Pol	Učestalost	Procenti
Muški	208	50.0
Ženski	208	50.0
N	416	100.0

Tabela 2. Struktura ispitanika po godini studija

Godina fakulteta	Učestalost	Procenti
Prva godina	116	27.9
Druga godina	149	35.8
Treća godina	60	14.4
Četvrta godina	91	21.9
N	416	100.0

Tabela 3. Struktura ispitanika po fakultetu

Fakultet	Učestalost	Procenti
Ekonomski fakultet	68	16.3
Elektronski fakultet	71	17.1
Mašinski fakultet	67	16.1
Medicinski fakultet	71	17.1
Prirodno-matematički fakultet	67	16.1
Filozofski fakultet	72	17.3
N	416	100.0

Rezultati istraživanja

Sledi prikaz rezultata koji se odnose na minimalne, maksimalne i prosečne vrednosti osnovnih varijabli istraživanja.

Tabela 4. Izraženost dimenzija partnerske afektivne vezanosti kao i dimenzija kvaliteta porodičnih odnosa ispitanika

	N	Min.	Max.	AS	SD
Izbegavanje	416	9	42	19.03	19.71
Anksioznost	416	9	41	6.71	6.49
Zadovoljstvo porodicom	416	14	55	47.14	7.67
Prihvatanje – majka	416	14	50	41.67	7.04
Odbacivanje – majka	416	12	54	19.70	7.82
Prihvatanje – otac	416	10	50	38.78	8.78
Odbacivanje – otac	416	12	57	20.94	9.12

Podaci prikazani u tabeli 4 pokazuju da su srednje vrednosti dimenzija partnerske afektivne vezanosti ispitanih studenata (za izbegavanje AS=19.03; za anksioznost AS=19.71) nešto niže od teorijske srednje vrednosti. Srednje vrednosti koje se odnose na zadovoljstvo porodicom su visoke i bliske maksimumu na ovoj skali (AS=47.14; Tmax= 55). Visoke srednje vrednosti dobijene su i u pogledu izraženosti prihvatanja od oca i prihvatanja od majke. S druge strane, značajno su niže srednje vrednosti koje se odnose na odbacivanje od i jednog i drugog roditelja.

Korelativnom analizom se išlo u smeru provere eventualne povezanosti zadovoljstva primarnom porodicom, prihvatanja i odbacivanja od oca i majke sa izraženošću potrebe za savetovanjem i razgovorom sa psihologom ili psihijatrom, kao i konkretne spremnosti da se student obrati stručnjaku za pružanje savetodavno-psihološke pomoći.

Tabela 5. Povezanost zadovoljstva primarnom porodicom, prihvatanja i odbacivanja od oca i majke sa izraženošću potrebe za savetovanjem i razgovorom sa psihologom ili psihijatrom

	Zadovoljstvo porodicom	Prihvatanje majka	Odbacivanje majka	Prihvatanje otac	Odbacivanje otac	
Da li ste i sami do sada osetili potrebu da o svojim problemima porazgovarate sa psihologom ili psihijatrom?	r	-.235**	-.135**	.131**	-.220**	.151**
	p	.000	.006	.008	.000	.002
	N	414	413	412	415	413

Rezultati dobijeni korelativnom analizom ukazuju da su kvalitet porodičnih odnosa, pre svega prihvatanje od majke i prihvatanje od oca, kao i opšte zadovolj-

stvo porodicom, u negativnoj korekaciji sa potrebom za psihološkim savetovanjem, te da upravo prihvatanje od roditelja može delovati preventivno kada je u pitanju javljanje problema u psihološkom funkcionisanju kod studenata. Navedena korelacija je statistički značajna ($p < 0.01$).

Sa druge strane, pokazalo se da su odbacivanje od majke i odbacivanje od oca u pozitivnoj korelaciji sa izraženošću potrebe za savetovanjem i dobijanjem psihološke pomoći od stručnjaka, te da su navedene korelacije statistički značajne ($p < 0.01$).

Tabela 6. Povezanost zadovoljstva primarnom porodicom, prihvatanja i odbacivanja od oca i majke sa izraženošću konkretne spremnosti da se student obrati stručnjaku u okviru psihološkog savetovališta

		Zadovoljstvo porodicom	Prihvatanje majka	Odbacivanje majka	Prihvatanje otac	Odbacivanje otac
Da li biste se za pomoć obratili stručnjaku u okviru psihološkog savetovališta?	r	-.109*	-.117*	.040	-.066	.041
	p	.027	.018	.426	.182	.414
	N	409	408	407	411	408

Koreliranjem zadovoljstva porodicom i odbacivanja/prihvatanja od roditelja sa konkretnom spremnošću da se student obrati za pomoć stručnjaku u okviru psihološkog savetovališta, pokazalo se da su veće zadovoljstvo porodicom i izraženije prihvatanje od majke u negativnoj korelaciji za konkretnom spremnošću da se student obrati za pomoć stručnjaku u okviru psihološkog savetovališta. Nađena korelacija je statistički značajna ($p < 0.05$).

Provereno je i kakve relacije postoje između izraženosti dimenzija partnerskog afektivnog vezivanja (izbegavanje i anksioznost) i postojanja potrebe za savetovanjem i dobijanjem psihološke pomoći od stručnog lica.

Tabela 7. Povezanost anksioznosti i izbegavanja u partnerskim afektivnim vezama sa izraženošću potrebe za savetovanjem i razgovorom sa psihologom ili psihijatrom

		Izbegavanje	Anksioznost
Da li ste i sami do sada osetili potrebu da o svojim problemima porazgovarate sa psihologom ili psihijatrom?	r	.135**	.141**
	p	.006	.004
	N	414	412

Rezultati prikazani u tabeli 7 ukazuju na postojanje pozitivne korelacije između izraženosti dimenzija izbegavanje i anksioznosti u partnerskim afektivnim vezama sa postojanjem potreba za savetovanjem i dobijanjem psihološke pomoći od psihologa ili psihijatra.

S druge strane, nalazi istraživanja ukazuju na postojanje negativne korelacije između izraženosti dimenzije anksioznosti u partnerskim afektivnim vezama i postojanja konkretne spremnosti studenta da se obrati za pomoć u vidu savetovanja i psihološkog konsultovanja sa stručnjakom (tabela 8).

Tabela 8. Povezanost anksioznosti i izbegavanja u partnerskim afektivnim vezama sa izraženošću konkretne spremnosti da se student obrati stručnjaku u okviru psihološkog savetovališta

		Izbegavanje	Anksioznost
Da li biste se za pomoć obratili stručnjaku u okviru psihološkog savetovališta?	r	-.033	-.135**
	p	.509	.006
	N	409	407

Imajući u vidu dobijene korelacije između ispitivanih varijabli ovog istraživanja, pristupilo se proveriti mogućnosti predikcije izraženosti potrebe za savetovanjem i dobijanjem psihološke pomoći od strane psihologa ili psihijatra, a na osnovu prediktorskih varijabli koje čine: opšte zadovoljstvo primarnom porodicom, prihvatanje/odbacivanje od strane majke, prihvatanje/odbacivanje od strane oca, izraženost dimenzija izbegavanja i anksioznosti u partnerskim afektivnim vezama studenata i godine starosti.

Tabela 9. Regresiona analiza: predikcija izraženosti potrebe za savetovanjem i dobijanjem psihološke pomoći od psihologa ili psihijatra na osnovu seta prediktora vezanih za odnose u primarnoj porodici i partnerskim afektivnim vezama studenata

Izvod modela			
R (koeficijent multiple korelacije)	R kvadrat	Prilagođeni R kvadrat	Standardna greška proračuna
.354	.145	.128	.950
Model			
Model	Df	F	p
Regresija	8	7.043	.000
Rezidual	393		
Total	401		
Prediktorske varijable:			
	Standardizovani beta koeficijenti	t	p
Dimenzija izbegavanja	.116	2.335	.020
Dimenzija anksioznosti	.102	2.029	.043
Zadovoljstvo porodicom	-.158	-2.388	.017

Prihvatanje – majka	.026	.374	.709
Odbacivanje – majka	-.020	-.271	.787
Prihvatanje – otac	-.159	-2.242	.026
Odbacivanje – otac	-.081	-1.106	.270
Godine starosti	.210	4.363	.000

Rezultati dobijeni regresionom analizom pokazali su da je koeficijent multiple korelacije statistički značajan ($R=0.354$, $p < 0.01$). U skladu sa tim, evidentno je da između skupa od osam prediktora uzetih zajedno, s jedne, i izraženosti potrebe za savetovanjem i dobijanjem psihološke pomoći od psihologa ili psihijatra, s druge strane, postoji linearna povezanost. Od ukupnog varijabiliteta u pogledu ove kriterijumske varijable aproksimativno između 12% (Adjusted R Square=0.128) i 14% varijabiliteta (R Square=0.145) možemo objasniti na osnovu toga što se ispitanici razlikuju u pogledu dimenzija partnerske afektivne vezanosti, percepcije prihvatanja/ odbacivanja od roditelja, zadovoljstva porodicom i godina starosti. Kada razmotrimo parcijalne standardizovane regresione koeficijente vidimo da statistički značajne veze ($p < 0.05$) sa kriterijumom i doprinos njegovoj predikciji daju: dimenzija izbegavanja, dimenzija anksioznosti, opšte zadovoljstvo porodicom, prihvatanje od oca i godine starosti.

U sklopu istraživanja provereno je i eventualno postojanje razlika u izraženosti osnovnih varijabli istraživanja zavisno od pola ispitanika.

Tabela 10. t-test – razlike u izraženosti dimenzija kvaliteta porodičnih odnosa i dimenzija partnerskog afektivnog vezivanja kod ispitanika različitog pola

	Pol	AS	SD	t	p
Zadovoljstvo porodicom	Muški	47.0870	6.34698	-1.147	.883
	Ženski	47.1981	7.49253		
Prihvatanje – majka	Muški	40.6184	7.87181	3.074	.002
	Ženski	42.7282	6.96135		
Odbacivanje – majka	Muški	20.2000	6.98876	1.276	.203
	Ženski	19.2174	7.68268		
Prihvatanje – otac	Muški	38.9275	7.94374	2.673	.008
	Ženski	36.6394	8.78102		
Odbacivanje – otac	Muški	21.5825	8.65550	1.415	.158
	Ženski	20.3140	9.38034		
Izbegavanje u partnerskim afektivnim vezama	Muški	19.6135	6.40505	1.746	.082
	Ženski	18.4638	6.97968		
Anksioznost u partnerskim afektivnim vezama	Muški	19.5894	6.64425	-.657	.512
	Ženski	20.0098	6.34698		

Rezultati prikazani u tabeli 10 ukazuju na postojanje razlika u doživljaju prihvatanja od majke u odnosu na pol ispitanika, te da studentkinje ocenjuju da su bile prihvaćenije od majke u odnosu na kolege muškog pola. S druge strane, studenti

ocenjuju da su bili prihvaćeniji od oca, a u odnosu na procene koje daju studentkinje. Obe navedene razlike su statistički značajne ($p < 0.01$).

Tabela 11. t-test – razlike u izraženosti potrebe za psihološkim savetovanjem i konkretne namere da se student obrati stručnjaku u odnosu na pol ispitanika

	Pol	AS	SD	t	p
Da li ste i sami do sada osetili potrebu da o svojim problemima porazgovarate sa psihologom ili psihijatrom?	Muški	1.79	.970	-6.200	.000
	Ženski	2.38	.976		
Da li biste se za pomoć obratili stručnjaku u psihološkom savetovalištu?	Muški	2.78	1.402	1.007	.314
	Ženski	2.65	1.253		

Nalazi istraživanja koji se odnose na razlike u izraženosti potrebe za psihološkim savetovanjem i razgovorom sa psihologom ili psihijatrom ukazuju da postoje razlike u odnosu na pol, te da studentkinje u većoj meri imaju potrebu za psihološkim savetovanjem u odnosu na studente. Nađena razlika je statistički značajna ($p < 0.01$).

Provereno je i da li postoje razlike u izraženosti osnovnih varijabli istraživanja u odnosu na profesionalne orijentacije studenata, odnosno, u odnosu na pripadnost fakultetima.

Tabela 12. Analiza varijanse – razlike u dimenzijama kvaliteta porodičnih odnosa, dimenzijama partnerskog afektivnog vezivanja, potrebi za psihološkim savetovanjem i konkretnoj nameri da se student obrati stručnjaku između ispitanika različitih fakulteta

	F	p
Zadovoljstvo porodicom	1.637	.149
Prihvatanje – majka	3.012	.011
Odbacivanje – majka	.781	.564
Prihvatanje – otac	3.349	.006
Odbacivanje – otac	2.812	.016
Izbegavanje u partnerskim afektivnim vezama	1.629	.151
Anksioznost u partnerskim afektivnim vezama	.484	.788
Da li ste i sami do sada osetili potrebu da o svojim problemima porazgovarate sa psihologom ili psihijatrom?	9.221	.000
Da li biste se za pomoć obratili stručnjaku u psihološkom savetovalištu?	.832	.528

Nalazi istraživanja ukazuju da postoje statistički značajne razlike ($p < 0.05$) u odnosu na doživljaj prihvatanja od majke, prihvatanja od oca i u odnosu na odbacivanje od oca (tabela 12).

Kada je u pitanju prihvatanje od majke nešto više skorove u odnosu na kolege sa drugih fakulteta ostvaruju studenti Medicinskog, Prirodno-matematičkog i Eko-

nomskog fakulteta. Slična je situacija i kada je u pitanju doživljaj prihvatanja od oca gde opet najviše skorove imaju studenti Medicinskog i Prirodno-matematičkog fakulteta, ali i Mašinskog fakulteta. Kongruentni ovim rezultatima su oni dobijeni u pogledu doživljaja odbacivanja od oca jer upravo studenti preostalih fakulteta (Filozofski, Elektronski i Ekonomski) imaju nešto više skorove na ovoj skali u odnosu na kolege sa drugih fakulteta (tabela 13).

Razlike u izraženosti anksioznosti i izbegavanja u partnerskim afektivnim vezama studenata u odnosu na pripadnost fakultetu nisu statistički značajne.

Tabela 13. Prosečne vrednosti dimenzija kvaliteta porodičnih odnosa kod ispitanika različitih fakulteta

Fakultet	zadovoljstvo porodicom	prihvatanje majka	odbacivanje majka	prihvatanje otac	odbacivanje otac
Ekonomski fakultet	47.1765	42.3824	19.9853	37.8824	21.5588
Elektronski fakultet	46.5070	40.0000	20.2000	37.4789	23.0141
Mašinski fakultet	47.2537	40.6269	19.3881	38.7910	19.3731
Medicinski fakultet	48.7971	44.0000	19.3235	40.1286	18.7206
Prirodno-matematički	47.8657	42.1791	18.4179	38.0896	19.9701
Filozofski fakultet	45.3750	40.9444	20.8194	34.4722	22.8056
Ukupno	47.1425	41.6707	19.7063	37.7807	20.9467

Tabela 14. Prosečne vrednosti izraženosti potrebe za psihološkim savetovanjem i konkretne namere da se student obrati stručnjaku kod ispitanika različitih fakulteta

Fakultet	Da li ste i sami do sada osetili potrebu da o svojim problemima porazgovarate sa psihologom ili psihijatrom?	Da li biste se za pomoć obratili stručnjaku u psihološkom savetovalištu?
Ekonomski fakultet	1.87	2.71
Elektronski fakultet	1.90	2.85
Mašinski fakultet	1.79	2.78
Medicinski fakultet	2.18	2.53
Prirodno-matematički	1.99	2.54
Filozofski fakultet	2.74	2.86
Ukupno	2.08	2.71

Rezultati koji su prikazani u tabeli 12 ukazuju na to da postoje statistički značajne razlike u izraženosti potrebe za psihološkim savetovanjem kod studenata različitih fakulteta ($p < 0.01$). U tabeli 14 vidimo da studenti Medicinskog i Filozofskog fakulteta imaju učestaliju potrebu za psihološkim savetovanjem negoli studenti drugih fakulteta.

Kroz istraživačke nalaze biće prikazani i rezultati koji se odnose na razlike u izraženosti osnovnih varijabli istraživanja u odnosu na godine starosti ispitanika.

Tabela 15. Analiza varijanse – razlike u dimenzijama kvaliteta porodičnih odnosa, dimenzijama partnerskog afektivnog vezivanja, potrebi za psihološkim savetovanjem i konkretnoj nameri da se student obrati stručnjaku između ispitanika različitih godina starosti

	F	P
Zadovoljstvo porodicom	1.089	.338
Prihvatanje – majka	2.010	.135
Odbacivanje – majka	.327	.721
Prihvatanje – otac	1.152	.317
Odbacivanje – otac	1.242	.290
Izbegavanje u partnerskim afektivnim vezama	4.538	.011
Anksioznost u partnerskim afektivnim vezama	.981	.376
Da li ste i sami do sada osetili potrebu da o svojim problemima porazgovarate sa psihologom ili psihijatrom?	6.758	.001
Da li biste se za pomoć obratili stručnjaku u psihološkom savetovaštu?	.372	.690

Razlika u izraženosti osnovnih varijabli istraživanja u odnosu na godine starosti ispitanika statistički je značajna ($p < 0.05$) u pogledu izbegavanja u partnerskim afektivnim vezama i potrebi za psihološkim savetovanjem ($p < 0.01$). Evidentno je da sa iskustvom i porastom godina starosti opada izraženost izbegavanja u partnerskim afektivnim vezama kod studenata.

Tabela 16. Prosečne vrednosti dimenzija partnerskog afektivnog vezivanja i potrebe za psihološkim savetovanjem i konkretne namere da se student obrati stručnjaku kod ispitanika različitih godina starosti

Starost	dimenzija izbegavanja	dimenzija anksioznosti	Da li ste i sami do sada osetili potrebu da o svojim problemima porazgovarate sa psihologom ili psihijatrom?	Da li biste se za pomoć obratili stručnjaku u psihološkom savetovaštu?
do 20 godina	19.8326	20.1688	1.97	2.70
21–22	17.9633	19.1651	2.08	2.65
od 23 godine i više	17.6406	19.4688	2.48	2.83
Ukupno	18.9976	19.7927	2.08	2.71

Rezultati istraživanja prikazani u tabeli 16 pokazuju da sa porastom godina starosti studenata, raste i potreba da se oni obrate psihologu ili psihijatru i započnu ili savetovanje ili neki vid psihoterapije. Razlika je statistički značajna ($p < 0.01$).

Diskusija i zaključak

Nalazi sprovedenog istraživanja pokazali su da su opšte zadovoljstvo primarnom porodicom, doživljaj prihvatanja od majke i od oca u negativnoj korelaciji sa potrebom studenata za psihološkim savetovanjem i potrebom za razgovorom sa psihologom, te da na neki način kvalitetne interakcije koje nosimo iz primarne porodice mogu biti neka vrsta zaštitnog, higijenskog faktora za pojavu problema kada se nađemo u napornim i stresnim periodima našeg života kakav je upravo period studiranja. Moguće je i da studenti, koji doživljavaju odnose sa majkom ili ocem prihvatajućim, kada se pojavi problem prvu soluciju za traženje saveta upravo vide u roditeljskoj figuri, pa nju prvu konsultuju, te i ne dođu do psihološkog savetovališta.

S druge strane, doživljaj odbacivanja od bilo kojeg od roditelja (ili od oba) pozitivno korelira sa pojavom potrebe studenata za psihološkim savetovanjem i potrebom za razgovorom sa psihologom. Ovakvi nalazi nedvosmisleno su u skladu sa subteorijom ličnosti u okviru PART teorije, gde se pretpostavlja da će odrasla osoba pamtiti prihvatanje-odbacivanje od roditelja doživljeno tokom detinjstva, te da će na sebi svojstven način ono biti povezano sa kasnijim psihološkim prilagođavanjem, ili pak maladaptacijom te osobe. Zapravo, prema subteoriji ličnosti u okviru PART teorije (Rohner, 2004), osećanje emocionalne sigurnosti i emotivnog blagostanja je zavisno od doživljenog kvaliteta odnosa koji su imali sa svojim roditeljima. Ne samo da odbacivanje od roditelja u periodu detinjstva može imati drastične efekte kao što su porast hostilnosti, izražena emocionalna nestabilnost, sniženo samopoštovanje i druge negativne emocije, već i odbacivanje od figure za koju smo afektivno vezani u bilo kojem periodu života može imati slične efekte. U tom kontekstu nikako nisu iznenađujući rezultati koji potvrđuju postojanje pozitivne korelacije između izraženosti dimenzija izbegavanja i anksioznosti u partnerskim afektivnim vezama studenata i potrebe studenata za psihološkim savetovanjem i za razgovorom sa psihologom.

Uz prethodno navedene nalaze ne smemo izostaviti one koji ističu negativnu korelaciju opšteg zadovoljstva porodicom, prihvatanja od majke i anksioznosti u partnerskoj vezi, s jedne, i postojanja konkretne spremnosti da se osoba obrati stručnjaku za psihološko savetovanje, s druge strane. Pretpostavka je da izostanak doživljaja prihvaćenosti od majke, nezadovoljstvo primarnom porodicom i distanciranost od afektivnog partnera bude potrebu osobe da se o svojim problemima konsultuje i savetuje sa stručnjacima u okviru psiholoških savetovališta, imajući u vidu da ne uspeva da nađe u svojoj blizini značajnu, pouzdanu i afektivno receptivnu figuru sa kojom bi o problemu diskutovala, ali upravo prisustvo ovih varijabli otežava spremnost da se osoba „otrgne“ i da realno zatraži psihološko savetovanje i obrati se stručnjacima iz ove oblasti. Čak i kada je u pitanju dimenzija izbegavanja u emocionalnim ve-

zama, ponovo regristrujemo situaciju da izraženije izbegavanje vodi jačanju potrebe za psihološkim savetovanjem, ali ta korelacija jenjava kada je potrebno realizovati razgovor sa psihologom i stvarno se obratiti stručnjaku za psihološko savetovanje. Potreba za savetovanjem postoji, ali se ovakve osobe ne usuđuju da svoju problematiku iskažu drugoj osobi, u ovom slučaju psihologu ili psihoterapeutu. Studenti sa visoko izraženim izbegavanjem odbacuju mogućnost bilo kakve bliskosti sa drugim osobama i ne pridaju dovoljan značaj drugima da bi im se obratili za pomoć.

Ako se ima u vidu da je osnovni postulat PART teorije da psihološko prilagođavanje i funkcionisanje dece, kasnije mladih, jeste direktna posledica doživljenih iskustava roditeljskog prihvatanja-odbacivanja (Khaleque & Rohner, 2002), i ne samo da odbacivanje od strane roditelja u periodu detinjstva može imati drastične efekte na emotivno i kognitivno funkcionisanje studenata, već i odbacivanje od figure za koju smo afektivno vezani u bilo kojem periodu života (emotivni partner/partnerka) može imati slične negativne efekte po mentalno zdravlje (Rohner, 2004), potpuno je očekivano što je nađeno da je regresioni model koji na osnovu roditeljskog prihvatanja/odbacivanja i dimenzija partnerske afektivne vezanosti može predvideti značajan procenat varijabilnosti potrebe studenata za savetovanjem i razgovorom sa psihologom statistički značajan.

Naravno, ne treba ispustiti iz vida da ostaje veliki deo neobjašnjene varijabilnosti kriterijumske varijable, što otvara mogućnost za dalja istraživanja u ovoj oblasti uz uključivanje drugih i sličnih prediktorskih varijabli.

Dobijeni nalazi vezani za razlike u izraženosti osnovnih varijabli istraživanja u odnosu na pol ispitanika, pokazuju da studentkinje u većoj meri imaju potrebu za psihološkim savetovanjem u odnosu na studente. Ovakve nalaze podupire činjenica dobijena u ranijim istraživanjima drugih autora koja su pokazala da se devojke u većoj meri obraćaju za savetodavnu pomoć od mladića (Benton et al., 2003; Dogan, 2012).

Takođe, rezultati navedenih autora (Benton et al., 2003; Dogan, 2012) ističu da su češći korisnici savetodavne i terapijske prakse upravo bruća i studenti završnih godina, što je potvrđeno kroz rezultate našeg istraživanja, gde upravo najstariji ispitanici pokazuju najizraženiju potrebu za savetovanjem i razgovorom sa psihologom ili psihijatrom.

Rezultati istraživanja vezani za razlike u doživljaju prihvatanja ili odbacivanja i od majke i oca ukazuju da studenti pojedinih fakulteta (Medicinski, Prirodno-matematički) doživljavaju odnose sa majkom i ocem više prihvatajućim negoli što je to slučaj sa studentima drugih fakulteta. Ovakvi nalazi imaju osnova ako se ima u vidu da, prema teoriji profesionalnog opredeljenja Ane Ro (Roe, 1956), rano iskustvo, oblici ponašanja koje su roditelji praktikovali prema deci i porodična klima u kojoj se dete razvijalo deluju i formiraju stavove, potrebe i interese koji kasnije utiču na profesionalno opredeljenje i izbor zanimanja.

Sve je više autora i radova koji ukazuju da teorije afektivne vezanosti mogu biti solidna osnova za razumevanje nastanka i razvoja maladaptivnih ponašanja koji mogu predstavljati osnov za dinamiku koja vodi osobu u emocionalne teškoće i probleme (Wei, 2008). Značajan broj kliničkih psihologa naglašava da iskustva sa značajnim

figurama u našem životu mogu oblikovati obrasce koping strategija i mogu biti ili neka vrsta odbrane ili pak, da doprinesu razvoju distresa u različitim periodima života (Lopez, Mauricio, Gormley, Simko & Berger, 2001; Wei, Heppner & Mallinckrodt, 2003). Istraživači kakvi su Keni i Donaldson (Kenny & Donaldson, 1991) navode da dimenzije nesigurne afektivne vezanosti studenata jesu povezane sa teškoćama u socijalnom funkcionisanju i predstavljaju neki vrstu prekursora za nastanak psiholoških simptoma. Implikacije našeg i navedenih sličnih istraživanja tiču se značaja prikazanih nalaza za unapređenje kliničke prakse, s obzirom na to da naglašavaju potencijalni značaj sigurne ili nesigurne afektivne vezanosti (porodične, partnerske) za pojavu i razvoj potrebe za psihološkim savetovanjem i potencijalnom psihoterapijskom podrškom.

Literatura

- Adewuya, A., Ola, B., Olutayo, O., Mapayi, B., Oginni, O. (2006). Depression amongst Nigerian university students. Prevalence and sociodemographic correlates. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41: 674–678.
- Ainsworth, M., Blehar, M. C., Waters, E., Wall, S. (1978). *Patterns of attachment A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469–480.
- Al-Qaisy, L. (2011). The relation of depression and anxiety in academic achievement among group of university students. *International Journal of Psychology and Counseling*, 3 (5), 96–100.
- Bartholomew, K., Horowitz, M. L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226–244.
- Benton S. A, Robertson, J., M. Tseng W-C, Newton, F. B., Benton, S. L. (2003). Changes in Counseling Center Client Problems Across 13 Years. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34 (1), 66–72.
- Bowlby, J. (1978). The making and breaking of affectional bonds, Etiology and psychopathology in the light of attachment theory. *British Journal of Psychiatry*, 130: 201–210.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base*. New York: Basic book.
- Dimitrijević, B., Randelović, D. (2012). Aggressiveness and Susceptibility to Stress in Serbian Students from University of Nis and University of Pristina-Kosovska Mitrovica. *Svit socijalnih komunikaciū*, volume 7, pp. 97–104.
- Dogan, T. (2012). A Long-Term Study of the Counseling Needs of Turkish University Students, *Journal of Counseling & Development*, Vol. 90, Issue 1, pp. 91–96.
- Ekerman, N.V. (1966). *Treating The Troubled Family*. New York: Basic Books.
- Fairbrother, K., Warn, J. (2003). Workplace Dimensions, Stress and Job Satisfaction, *Journal of Managerial Psychology*, 18(1): 8–21.
- Fraley, R. C., Spieker, S. J. (2003). Are infant attachment patterns continuously or categorically distributed? A taxometric analysis of strange situation behavior. *Developmental Psychology*, 39, 387–404.

- Furr, S. R., Westefeld, J. S., McConnell, G. N., Jenkins, J. M. (2001). Suicide and depression among college students: A decade later. *Professional Psychology: Research and Practice*, 32, 97–100.
- Hazan, C., Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 52, No.3, 511–524.
- Hodges, S. (2001). University Counseling Centers at the Twenty-First Century: Looking Forward, Looking Back. *Journal of College Counseling*, 4, 161–173.
- Gajić-Draganić, S., Stamenković-Rudić, B. (2004). Tranzicija – izazov braku. U: Veselinović J. (ed). *Izazovi porodica, izazovi porodičnih terapeuta u vremenu tranzicije*. Beograd: Centar za porodicu.
- Gaćić, B., Trbić, V., Marković, M. (2004). Funkcionisanje porodice u društvenom kontekstu hronične krize u Jugoslaviji. U: Veselinović J (ed). *Izazovi porodica, izazovi porodičnih terapeuta u vremenu tranzicije*. Beograd: Centar za porodicu.
- Janjić, D., Todorović, J. (2013). Kvalitet porodičnih interakcija kod studenata Univerziteta u Nišu, U: S. Vidanović, N. Milićević, J. Opsenica Kostić (ur.) *Tematski zbornih radova Razvoj i mentalno zdravlje*, Niš, Filozofski fakultet, ISBN 978-86-7379-317-7, str. 23–49.
- Kamenov, Ž., Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6, 73–91.
- Kieren, K. D. and Doherty-Poirier, M. (1993). Teaching About Family Communication and Problem Solving: Issues and Future Directions, in *Handbook of Family Life Education*, volume 2, Sage Publications London.
- Kenny, M. E., Donaldson, G. A. (1991). Contributions of parental attachment and family structure to the social and psychological functioning of first-year college students, *Journal of Counseling Psychology*, Vol. 38, No. 4, 479–486.
- Khaleque, A., Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and Family*, 64, 54–64.
- Kitzrow, M. A. (2003). The Mental Health Needs of Today's College Students: Challenges and Recommendations. *NASPA Journal*, 41(1), 165–179.
- Lee, J. A. (1988). „Love styles“. In Barnes, M. H., Sternberg, R. J. (Eds.). *The Psychology of love* (pp. 38–67). New Haven, Conn: Yale University Press.
- Main, M., Solomon, J. (1986). Discovery of an insecure-disorganized/disonented attachment pattern. In Brazelton, T. B. & Yogman, M. W. (Eds.), *Affecvne development in infancy* (pp. 95–124). Norwood: NJ Ablex Publishing Corporation.
- Nerdrum, P., Rustøen, T., Rønnestad, M. H. (2006). Student psychological distress: A psychometric study of 1750 Norwegian, 1st-year undergraduate students. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 50(1): 95–109.
- Ovuga, E., Boardma, J., Wasserman, D. (2006). Undergraduate student mental health at Makerere University, Uganda. *World Psychiatry*, 5(1): 51–52.
- Roe, A. (1956). *The psychology of occupations*. Wiley, N.Y.
- Rohner, R. P. (2004). The „parental acceptance-rejection syndrome“: Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59, 830–840.

- Rohner, R. P. (1986). *The warmth dimension: Foundations of parental acceptance-rejection theory*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc. (Available from Rohner Research Publications, Storrs, CT).
- Stefanović-Stanojević, T., Mihić, I., Hanak, N. (2012). *Afektivna vezanost i porodični odnosi: razvoj i značaj*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Stefanović-Stanojević, T. (2002). Bliske partnerske veze. *Psihologija*, Vol. 35, No 1–2, 3–23.
- Stefanović - Stanojević, T.(2004). *Emocionalni razvoj ličnosti*. Niš: Prosveta.
- Stefanović-Stanojević, T. (2006). Partnerska afektivna vezanost i vaspitni stilovi. *Godišnjak za psihologiju*, Vol. 4, No, 4–5, 71–88.
- Stefanović-Stanojević, T. (2008). *Rano iskustvo i ljubavne veze*. Niš: Filozofski fakultet u Nišu.
- Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, Vol. 93 (2), pp. 119–135.
- Turner, A., Berry, T. R. (2000). Counseling center contributions to student retention and graduation: A longitudinal assessment. *Journal of College Student Development*, 41(6), 627–635.
- Zotović, M., Telečki, T., Mihić, I. (2008). Relacije karakteristika porodice i prevladavanja stresa kod adolescenata. *Primenjena psihologija*, 1 (3–4),145–160.
- Vulić-Prtorić, A. (2004). Skala kvalitete obiteljskih interakcija. *Zbirka psihologijskih skala i upitnika II*, Sveučilište u Zadru, 24–33.
- Yildirim, I. (2006). Daily hassles and social support as predictors of academic achievement. *Hacettepe University Journal of Education*, 30, 258–267.
- Website of the Psychological Counseling Center for Students, URL: http://www.savetni.org/o_nama.html. visited on: 07/12/2012

Dušan Todorović, Milena Vujičić, Maja Ignjatović

DIMENSIONS OF THE AFFECTIVE ATTACHMENT IN PARTNER RELATIONSHIPS, THE QUALITY OF INTERACTIONS WITHIN THE PRIMARY FAMILY AND THE NEED FOR PSYCHOLOGICAL COUNSELLING WITH STUDENTS OF DIFFERENT FACULTIES

Summary

The research problem is the investigation of a correlation between the dimensions of affective attachment in partner relationships of students and the acceptance/rejection by parents, on the one hand, and the need for psychological counselling, on the other hand. The research regarding the possibility of using a set of predictors (anxiety/

avoidant attachments, the level of satisfaction experienced within the primary family, acceptance/rejection by parents, and the age of respondents) in order to predict a significant percentage of variability of the need for psychological counselling of students has also been conducted.

The instruments: a modified version of Brennan's Questionnaire for evaluating partners' attachment – PAB (Kamenov & Jelić, 2003), Family interaction quality scale – KOBİ (Vulić-Prtorić, 2004). In order to examine the prominence of the need for counselling and talking to a psychologist, a questionnaire has been created to suit the needs of this research, which also included the questions regarding the obtainment of socio-demographic variables. The sample included 416 students of six faculties of the University of Niš.

The results of the conducted research have shown that the general satisfaction experienced within the primary family, and the feeling of acceptance by the mother or the father are in negative correlation with the needs of students for psychological counselling; therefore, in a certain way, the high-quality interactions we experience within the primary family can be a kind of protective, hygienic factor to the occurrence of problems when we find ourselves in difficult and stressful periods of our lives, such is a period of studying.

A negative correlation between the general satisfaction experienced within the primary family, the acceptance by the mother or the father and the feeling of anxiety within a partner relationship, on the one hand, and, on the other hand, the existence of concrete willingness of a person to turn to a professional counselling psychologist has been discovered. The assumption is that lack of a feeling of acceptance by the mother, a dissatisfaction with the primary family, and detachment from affectional bonds in partner relationships is reflected in the willingness of a person to turn within professional counselling offices to professionals for advice and counselling regarding his/her problems, but it should be also taken into consideration that he/she cannot find an important, reliable and affectively receptive figure in their vicinity with whom they could discuss the problem.

The implications of our research refer to the significance of the obtained results for the advancement of the clinical practice, considering the fact that there is an emphasis on the potential significance of secure or insecure attachments (family, partner relationships) for the occurrence and the development of the need for psychological counselling and potential psychotherapeutic support.

Key words: dimensions of affective attachment in partners, psychological counseling, students

